

REKLI SU O *SUPERGENIMA*

„U *Supergenima* doktor Dipak Čopra i doktor Rudolf Tanzi ilustruju uzajamno dejstvo prirode i odgoja, pozivajući se na najnovija dostignuća genetike i ubedljivo tvrde da adaptacija načina života može da podigne potencijal za promenu nedostataka nasleđenih od roditelja.”

Džejms Guzela, doktor medicinskih nauka, direktor *Centra za istraživanje ljudske genetike* (*Center for Human Genetic Research*),
Opšta bolnica Masačusets

„Kontrola zdravlja i ponašanja, za koje se nekad mislilo da su uslovjeni genima, danas je dinamično povezana s okruženjem i, što je još važnije, s *našom percepcijom okruženja*. *Supergeni* Dipaka Čopre i Rudijsa Tanzija otrežnujući je primer sinteze nauke o epigenetici koja nudi jednostavno objašnjenje mehanizama pomoću kojih svest i okruženje utiču na našu genetsku aktivnost. Doprinos doktora Čopre i doktora Tanzija vredan je izvor na kojem stičemo moć da upravljamo svojom sudbinom, umesto da budemo ‘žrtve’ nasleđenih osobina.”

Brus H. Lipton, doktor medicinskih nauka, naučnik u oblasti epigenetike i autor bestselera *Biologija verovanja, Spontana evolucija* (*Spontaneous Evolution*) i *Efekat večne zaljubljenosti*

„Koncept po kojem je biologija čovekova sudbina jedno je od najpogubnijih i krajnje patoloških preterivanja koje se provlačilo kroz čitavu istoriju nauke. Taj ekstremno materijalistički stav nametnuo je ljudima izvesno psihološko ropstvo koje je mnoge oteralo u nihilizam i očajanje. U *Supergenima*, doktor Dipak Čopra i doktor Rudi Tanzi razmatraju nov dokaz u prilog tvrdnje da naši geni ne upravljaju nama, već u velikoj meri reaguju na naše izvore i ponašanje. Iz toga je proisteklo gledište koje umnogome obuhvata ne samo čovekovo telo, već i njegov um i duh – gledište vedro i optimistično onoliko koliko je staro bilo mračno i deprimirajuće. *Supergeni* su važna knjiga. Osnažiće svakog ko je bude pročitao, zato što proširuje vidike o tome šta znači biti čovek.”

Lari Dosi, doktor medicine, autor knjige *Jedan um: Kako je naš um deo više svesnosti i zašto je to bitno* (*One Mind: How Our Individual Mind Is Part of a Greater Consciousness and Why It Matters*)

„Knjiga *Supergeni* ruši mit po kojem naši geni određuju našu sudbinu. Dipak Čopra i Rudi Tanzi zadviljujuće detaljno objašnjavaju čaroliju: kako se naša ishrana, način života, naše misli, pa čak i intestinalne bakterije ili mikrobiomi 'obraćaju' našim genima, regulišu uključivanje i isključivanje gena, utiču na svaki aspekt našeg zdravlja. Ovo je suštinski važno štivo za svakoga ko želi da uključi svoje gene za zdravlje, mršavljenje, sreću i dugovečnost!“

Mark Hajman, doktor medicine, direktor Klijendlendskog kliničkog centra za funkcionalnu medicinu (*Cleveland Clinic Center for Functional Medicine*) i autora bestselera *Njujork tajmsa, Rešenje za šećer u krvi* (*The Blood Sugar Solution*)

„Navikli smo da mislimo kako je sve što se događa u našem organizmu genetski uslovljeno ili je posledica našeg okruženja. Međutim, u knjizi *Supergeni*, Dipak Čopra i Rudi Tanzi stručno nam objašnjavaju da je sve u čvrstoj vezi genetike i okruženja, kao i u onome što mi možemo da učinimo u vezi s tim.“

Erik Topol, doktor medicine, autor knjige *Pacijent će vas sad primiti* (*The Patient Will See You Now*), profesor genomike na Istraživačkom institutu Skrips (*Scripps Research Institute*)

„Uvek me je daleko više zanimalo kako možemo da poboljšamo svoje zdravlje, umesto da samo preveniramo bolesti. Nema sumnje da je i jedno i drugo važno, ali učiti ljude kako da postanu bolji – bolji, brži, jači, srećniji – daleko je inspirativnije. Upravo to mi se svidelo u *Supermozgu* (*Super Brain*), prvoj knjizi koju su Dipak i Rudolf zajedno napisali, a onda je i poduprli *Supergenima*. *Supergeni* su po mnogo čemu uvod u *Supermozak*, zato što zaviruju u samu suštinu onoga što jesmo, u ono što nas čini ljudskim bićima i u to koliko je ono što nam se događa sudbinski predodređeno, a koliko mi možemo da utičemo na to. Odgovori na ta pitanja će vas nadahnuti.“

Ne možemo se zadovoljiti time što ćemo jednostavno kriviti svoje gene, naprotiv, treba da shvatimo da možemo da utičemo na taj model života i na način na koji ga naše telo tumači.

Besprekorno preplićući složenu nauku o genima s dirljivim pričama stvarnih ljudi, moji prijatelji Dipak i Rudolf napisali su knjigu koju nećete moći da ispustite iz ruke. Zateći ćete sebe kako grozničavo beležite

delove iz knjige i delite novostečenu mudrost s onima koje volite. Najpre su nam podarili sposobnost da stvorimo supermozak, a sada su isto to uradili s našim supergenima.”

Sandžej Gupta, doktor medicine, neurohirurg i autor knjiga
Juriti za životom (Chasing Life), Varanje mrtvih (Cheating Dead) i
Ponedeljkom ujutro (Monday Mornings)

„Revolucionarno i otrežnjujuće sagledavanje nedavnih otkrića u dvema novim oblastima, epigenetici i mikrobiomici, isprepleteno s praktičnim uvidom u mogućnosti za poboljšanje našeg zdravlja i dugo-večnosti. Rudi Tanzi i Dipak Čopra, čuveni pioniri u oblastima u kojima se bave, napisali su jednu od najvažnijih knjiga o zdravlju ove godine.”

Murali Dorajsvami, doktor medicine,
profesor psihijatrije i medicine, *Univerzitet Djuk*

„Knjiga *Supergeni* odvešće vas na uzbudljivo putovanje, na kojem ćete istražiti kako genetska ekspresija može da se modifikuje zahvaljujući jednostavnoj promeni načina života, kao i to kako da koristite svoj um. Osnovna poruka ove važne knjige glasi: na našu sudbinu ne utiču isključivo naši geni. Možete da naučite kako da utičete na njih da biste poboljšali svoje zdravlje, duhovno i fizičko blagostanje. Preporučujem je.”

Endru Vejl, doktor medicine, autor knjiga *Zdravo starenje*
(*Healthy Aging*) i *Spontana sreća* (*Spontaneous Happiness*)

„Naši geni predstavljaju predispoziciju, ali ne i našu sudbinu. Biološki mehanizmi koji utiču na naše zdravlje, duhovno i fizičko blagostanje, često su izuzetno dinamični – na dobar ili loš način. Kad se dobro hranimo, više se krećemo, manje se izlažemo stresu i više volimo, naše telo često ispoljava značajnu sposobnost da se transformiše i zaceli. Knjiga *Supergeni* izuzetan je doprinos našem saznanju da um, mozak, genom i mikrobiom mogu da deluju kao jedinstven sistem. Doktor Čopra i doktor Tanzi nastavljaju da krče put integrativnoj medicini, kako bi ona bila prihvaćena kao konvencionalna medicina. Od svega srca je preporučujem!”

Din Orniš, doktor medicine, osnivač i predsednik *Instituta za istraživanje preventivne medicine* (*Preventive Medicine research Institute*), kliničar i profesor medicine na *Univerzitetu Kalifornija, San Francisko*

„Čopra i Tanzi napisali su knjigu koja će mnogima promeniti život. Potpuno će promeniti kako vidimo uticaj gena na nas i kako mi utičemo na sopstvene gene. Zanimljiva, pitka i interesantna, napisana na osnovu temeljnih istraživanja, knjiga *Supergeni* proširiće naše razumevanje potencijala koji postoje u svakom od nas. Ova knjiga je obavezno štivo.”

Stiven R. Stajnbul, doktor medicine, direktor *Odeljenja za digitalnu medicinu pri Institutu za translacione nauke Skrips (Digital Medicine, Scripps Translational Science Institute)*

„Ova knjiga donosi nam najzdraviji, najdelotvorniji način pouzdanog učestvovanja u samoj evoluciji cele ljudske vrste! Dipak i Rudi ne samo da su nam doneli dobru vest da mi nismo žrtve svojih gena, već su duboko zaronili ne bi li nas učinili odgovornim za sopstveno zdravlje kroz lake i jednostavne promene načina života, koje će poboljšati naše genome, tako da će čak i naši još nerođeni potomci pucati od zdravlja!”

Elizabet Saturis, evolucijski biolog i futurista i autor knjige *Gein ples: Priča o Zemlji i nama (Gaia's Dance: the Story of Earth & Us)*

„Knjiga *Supergeni* pruža nemerljiv doprinos razvoju našeg znanja o umu, mozgu, genomu i mikrobiomu kao jedinstvenom sistemu. Čestitam Rudiju i Dipaku.”

Kit L. Blek, profesor i šef Odeljenja za neurohirurgiju u *Medicinskom centru Sidars-Sinaj (Cedars-Sinai Medical Center)* i autor knjige *Neurohirurg: Inspirativni susreti doktora sa smrtnošću i čudima (Brain Surgeon: A Doctor's Inspiring Encounters with Mortality and Miracles)*

„Genetika je dvosmerna ulica. Doktor Čopra i doktor Tanzi pokazali su kako um može da naloži genu da isceli telo.”

Stuart Hejmerof, doktor medicine, *Univerzitetski medicinski centar Baner (Banner University Medical Center)*, Univerzitet Arizona

Dipak Čopra
Rudolf E. Tanzi

Supergeni

Iskoristite zadržavajuću moć svoje DNK da postignete dobro zdravlje, sreću i blaženstvo

Leo commerce
Beograd, 2016

Naziv originala:

Supergenes: Unlock the Astonishing Power of Your DNA for Optimum Health and Well-Being, Deepak K. Chopra

Naziv knjige:

Supergeni, Dipak Čopra

Copyright © 2015 by Deepak Chopra, M. D., and Rudolph E. Tanzy Ph.D.

Copyright © 2016 za Srbiju Leo commerce, Beograd

Sva prava zadržana. Nijedan deo ovog izdanja se ne sme reproducovati, skladištiti u povratnom sistemu, ili prenosići, u bilo kom obliku, ili bilo kojim sredstvima, elektronskim, mehaničkim, fotokopirnim i sličnim, bez prethodne dozvole izdavača i vlasnika autorskih prava.

Urednik:

Nenad Perišić

Prevod:

Jovana Subotić

Gordana Subotić

Lektura:

Bosiljka Delić

Prelom i korice:

Leo commerce

Za izdavača:

Nenad i Sladana Perišić

Izdavač:

ID Leo commerce, Beograd

Mihajla Bandura 36

011/375-2625; 011/375-2626; 011/375-2627; 063/517-874

E-mail: nesaperisic@gmail.com

info@leo.rs

www.leo.rs

Štampa:

Sajnos, Novi Sad

Tiraž: 1.000

ISBN 978-86-7950-397-8

Našim porodicama, jer su zahvaljujući ljubavi koju s njima delimo naši geni postali „supergeni”.

SADRŽAJ

Uvod: Dobri geni, loši geni i supergeni.....	11
Zašto supergeni? Nužnost kao odgovor	16
<hr/>	
PRVI DEO	
NAUKA O TRANSFORMACIJI	25
<hr/>	
Kako da promenite svoju budućnost: Dolazak epigenetike.....	35
Za bolja sećanja.....	50
Od adaptacije do transformacije	56
Novi moćni igrač: mikrobiom	75
<hr/>	
DRUGI DEO	
ŽIVOTNI IZBORI ZA POSTIZANJE RADIKALNOG	
FIZIČKOG I DUHOVNOG BLAGOSTANJA.....	95
<hr/>	
Ishrana: Oslobodite se zapaljenja	114
Stres: Skriveni neprijatelj	137
Vežbanje: Sprovedite dobre namere u delo	149
Meditacija: Središte našeg fizičkog i duhovnog blagostanja	160
San: Misterija (i dalje) bez koje se ne može.....	173
Emocije: Kako da se osećate ispunjeno	186

TREĆI DEO

POVEDITE SVOJU EVOLUCIJU.....209

Mudrost tela	211
Svesna evolucija.....	229
Epilog: Vaše pravo lice	252
Dodaci.....	256
Genetski znaci složenih bolesti.....	257
Veliki paradoks DNK.....	268
Epigenetika i karcinom.....	277
Zahvalnost.....	287
Indeks.....	290

Dobri geni, loši geni i supergeni

Kad biste poželeti bolji život, šta biste prvo promenili? Gotovo niko ne bi rekao „svoje gene“. I to s dobrim razlogom – svi smo naучeni da su geni unapred određeni i nepromenljivi: ono s čim ste se rodili pratiće vas celog života. Ako imate jednojajčanog blizanca, oboje ćete imati identične gene, bez obzira na to koliko su oni dobri ili loši. Ideja o nepromenljivosti gena ukorenjena je u našem svakodnevnom govoru. Zašto su neki ljudi lepši i pametniji od većine? Imaju dobre gene. S druge strane, zašto se poznata holivudska zvezda podvrgava dvostrukoj mastektomiji iako nema nikakvih znakova bolesti? Prete joj loši geni, urođena predispozicija za razvoj karcinoma koji postoji u njenoj porodici. Javnost je preplašena, ali mediji ne govore o tome koliko je ta opasnost zapravo retka.

Vreme je da ispitamo te krute stavove. Naši geni su promenljivi, dinamični i zavise od svega što vi mislite i radite. Svako bi trebalo da zna da mi u velikoj meri utičemo na aktivnost gena. Ta ideja savremene genetike dovela je do preokreta i ujedno je temelj ove knjige.

Džuboks može da stoji u uglu kafića i, čak i ako se nikad ne poméri, i dalje će puštati stotine pesama. Slično je s muzikom naših gena, koja neprekidno stvara ogroman niz hemijskih jedinjenja koja predstavljaju šifrovane poruke. Tek smo počeli da istražujemo koliko su te poruke moćne. Ako se svesno usredsredite na aktivnosti svojih gena, moći ćete da:

- Poboljšate svoje raspoloženje i oslobobite se anksioznosti i depresije;

- Izbegnete sezonske prehlade i grip;
- Povratite normalan i zdrav san;
- Dobijete više energije i izbegnete hronični stres;
- Oslobođite se hroničnih bolova;
- Oslobođite se mnogih nelagodnih stanja;
- Usporite starenje i možda preokrenete taj proces;
- Poboljšate metabolizam – što je najbolji način da izgubite kilograme i održite težinu;
- Smanjite rizik od dobijanja karcinoma.

Dugo se sumnjalo da su za poremećaj telesnih procesa možda odgovorni geni. Sada znamo da su definitivno zaslužni za normalne telesne procese. Za regulisanje celog telesno-umnog sistema zadužena je aktivnost gena, i to često na iznenadjuće načine. Na primer, geni u našem stomaku šalju razne poruke o mnogo čemu što naizgled nema veze sa varenjem, kao što biste očekivali. To su poruke o našem raspoloženju, efikasnosti našeg imunosistema i našim sklonostima ka poremećajima koji su blisko povezani sa varenjem (npr. dijabetesom i sindromom nadraženih creva), ali i sa onima koji nisu tako blisko povezani, kao što je hipertenzija, Alchajmerova bolest i autoimune bolesti, od alergija do hroničnih upala.

Svaka ćelija u našem telu razgovara sa mnogim drugim ćelijama putem genetskih poruka i vi morate da budete deo tog razgovora. Naš način života vodi do korisne ili štetne genetske aktivnosti. Zapravo, aktivnost naših gena može da se izmeni usled bilo kojeg upečatljivog iskustva u našem životu. Zato jednojajčani blizanci, iako su rođeni sa istim genima, kao odrasli pružaju potpuno različite genetske slike. Može da se desi da je jedan blizanac debeo, a drugi mršav; jedan može da bude šizofreničan, a drugi ne; jedan može da umre mnogo pre drugog. Aktivnost gena utiče na sve ove razlike.

Jedan od razloga zbog kojih smo ovu knjigu nazvali *Supergeni* jeste želja da proširimo naš horizont očekivanja u pogledu onoga što geni mogu da urade za vas. Povezanost uma i tela nije kao pešački most koji povezuje dve rečne obale. Mnogo više podseća na telefonsku žicu – zapravo, mnogo telefonskih žica – koje vrve od poruka. I ceo sistem prima svaku poruku – počev od one da pijete sok od pomorandže ujutru, jedete neoljuštene jabuke, da je buka na poslu

manja ili da se šetate pre spavanja. Svaka ćelija prisluškuje svaku našu misao, govor i aktivnost.

Poboljšanje aktivnosti naših gena dovoljan je razlog da odbacite pogubni stav o postojanju dobrih i loših gena. Ali u stvarnosti, naše razumevanje ljudskog genoma – zbira svih naših gena – umnogome se povećalo u poslednje dve decenije. Posle skoro dvadeset godina istraživanja i razvijanja *Projekta ljudski genom*, koji je 2003. završen sa kompletnom mapom tri milijarde baznih parova – abecede koda života – koji se proteže duž dvostrukog heliksa DNK u svakoj ćeliji. Odjednom, ljudska rasa je krenula ka potpuno novim ciljevima. Kao da nam je neko dao mapu neotkrivenog kontinenta. U svetu u kojem, po našim uverenjima, nema više mnogo toga da se istraži, ljudski genom je nova granica koju treba dostići.

Hajde da vam bliže objasnimo koliko je polje genetike danas zapravo rašireno: postoji supergenom koji gotovo beskonačno prevazilazi koncept dobrih i loših gena iz starih udžbenika. Ovaj supergenom čine ova tri dela:

1. Otprilike 23 000 gena koje ste nasledili od roditelja, zajedno sa 97% DNK koji se nalazi između tih gena na lancima dvostrukog heliksa.
2. Mehanizam koji se nalazi u svakom lancu DNK dozvoljava mu da se uključi i isključi, kao što pomoću prekidača palimo i gasimo svetlo. Na taj mehanizam u najvećoj meri utiče naš *epigenom*, uključujući nizove proteinskih pufera. Epigenom je dinamičan i živ koliko i vi i na složen i zadržljajući način zavisi od iskustva.
3. Geni koji se nalaze u mikrobima (sitnim, živim organizmima poput bakterija, vidljivim pod mikroskopom) koji naseljavaju naš stomak, usta i kožu, ali pre svega naša creva. Ovi „stomačnih mikroba“ ima mnogo više nego ćelija. Najpričinjija procena je da imamo oko 100 triliona crevnih mikroba, koji obuhvataju između 500 i 2000 vrsta bakterija. Oni nisu uljezi. Sa tim mikrobima smo se razvijali milionima godina i danas bez njih ne bismo mogli da varimo hranu, odbranimo se od bolesti ili od mnogih hroničnih poremećaja, od dijabetesa do karcinoma.

Vi ste sačinjeni iz sva tri dela supergenoma. To su cigle koje nadograđujete na temelj, koje neprekidno šalju uputstva kroz naše telo. Zapravo, ne možete da shvatite ko ste ako ne razumete svoj supergenom. Najuzbudljivije pitanje u današnjoj genetici ostaje kako su se supergeni spojili i stvorili telesno-umni sistem. Nova otkrića pojavljuju se u bujici znanja i utiču na sve nas. Ona menjaju način na koji živimo, volimo i razumemo svoje mesto u univerzumu.

Savremena genetika može da se svede na jednu rečenicu: *učimo kako da utičemo na gene da nam pomognu*. Umesto da dopustite da vas loši geni povrede, a dobri vam olakšaju u životu, što je bilo preovlađujuće stanovište, o supergenomu bi trebalo da razmišljate kao o poslušnom slugi koji vam može pomoći da usmerite život u željenom pravcu. Vi treba da iskoristite svoje gene, a ne obrnuto. Ne govorimo o ispunjavanju želja – daleko od toga. Savremena genetika je u celosti posvećena poboljšanju aktivnosti gena.

Knjiga *Supergeni* obuhvata najvažnija otkrića koja danas imamo i proširuje ih. Kombinujemo višedecenijska iskustva jednog od vođećih svetskih genetičara i jednog od najpriznatijih predvodnika u umno-telesnoj medicini i duhovnosti. Možda dolazimo iz različitih svetova i drugačije provodimo svoje radno vreme; Rudi vrši najsavremenija istraživanja o uzrocima i mogućem načinu izlečenja Alchajmerove bolesti, a Dipak podučava o umu, telu i duhu na stotinama skupova godišnje.

Međutim, spaja nas strast za transformacijom, bez obzira na to da li se korenji promene nalaze u mozgu ili u genima. Naša prethodna knjiga, *Supermozak (Super Brain)*, služila se najvećim dostignućima neuronauke da bi pokazala kako mozak može da se izleči i obnovi, poboljšavajući svoje uobičajene funkcije da bi doveo do mnogo boljeg ishoda u životu ljudi.

Naša nova knjiga produbljuje tu priču – mogli biste da je nazovete i uvodom u *Supermozak* – zato što sve ono zadirajuće što svaka nervna ćelija svakodnevno čini zavisi od DNK. Svi primamo istu poruku – vi koristite svoj mozak, ne obrnuto – koja se proširuje na genom. Promene se dešavaju pod uticajem načina života, bilo da govorimo o supermozgu ili supergenima. Moguće je da, kroz jednostavne promene načina života, postanemo ljudi koji pokreću ogromne količine neiskorišćenog potencijala.

DOBRI GENI, LOŠI GENI I SUPERGENI

Najuzbudljivija novina je da razgovor između tela, uma i gena može da se promeni. Ta promena daleko prevazilazi prevenciju, čak i fizičko i duhovno blagostanje, dovodeći nas do stupnja kojeg nazivamo *radikalno fizičko i duhovno blagostanje*. Ova knjiga razjašnjava svaki aspekt radikalnog duhovnog i fizičkog blagostanja, pokazujući nam kako je moderna nauka ili potpuno podržava, ili nas odlučno upućuje na ono što bi trebalo da radimo ako želimo da dobijemo najkorisniji odgovor od naših gena.

Izrazi *dobri geni* i *loši geni* nisu precizni zato što idu u prilog još većoj zabludi: biologija je sudskačica. Kao što ćemo objasniti, nema dobrih i loših gena. Svi geni su dobri. *Mutacija* – promena u redosledu ili strukturi DNK – jeste ono što može da pogorša gene. Druge mutacije pak mogu da pretvore gene u „dobre“. Genetske mutacije povezane sa bolestima koje će sasvim izvesno dovesti do razvoja bolesti tokom uobičajenog čovekovog životnog veka, iznose samo 5% svih mutacija koje dovode do bolesti. Ovo je zanemarljiv postotak u poređenju sa tri miliona varijacija DNK, koliko ih otprilike ima u supergenomu svakog čoveka. Sve dok prihvataate da postoje dobri i loši geni, ostaćete zarobljeni u lošim, prevaziđenim uverenjima. Dopuštate biologiji da određuje našu ličnost. U savremenom društvu, gde ljudi imaju veću mogućnost izbora nego ikada ranije, paradoksalno je što je genetika postala tako deterministička. „Krivi su geni“ postao je uopšteni odgovor na pitanje zašto neko previše jede, pati od depresije, krši zakon, ima psihotičnu epizodu ili čak veruje u Boga.

Ako nas savremena genetika uči nečemu, onda nas uči tome da priroda sarađuje sa sredinom. Naši geni vas mogu predodrediti za gojaznost, depresiju ili dijabetes tipa 2, ali to je kao da kažete da zbog klavira svirate pogrešne note. Mogućnost postoji, ali mnogo je važnije da su i klavir – i gen – u stanju da odsviraju dobru muziku.

Predstavljamo vam ovu knjigu kako biste popravili svoje duhovno i fizičko zdravlje, ne zato što treba izbeći mnogo pogrešnih nota, već zato što treba stvoriti još mnogo divne muzike. U supergenima je ključ lične transformacije, što je danas mnogo dostižnije – i poseljnije – nego ikada dosad.

INDEKS

- Acetilacija 44, 258, 281
adaptacija 56–57, 58–60, 62–63,
238
ajurveda 168–169, 176–177
i problemi sa spavanjem 173–174,
176–177, 184
Alchajmerova bolest 30–31, 48,
161–162, 182–183, 221, 257–259,
261–264
alergija 44, 67–69, 79, 127, 220
alergija na hranu 67–69, 127
alergija na kikiriki 67–68
alkohol 106, 126–127, 130
alkoholizam 265
anksioznost 70, 91–92, 184, 201
antibiotici 75, 79
antidepresivi 274, 275, 276
antiinflamatorna ishrana 90,
119–120, 123, 125–132, 156
i dijabetes 260
i karcinom dojke 264
antiinflamatorna ishrana 90,
119–120, 123, 125–132, 156
i bolesti 75, 77, 257–267, 269–270,
272–273, 277–278
i gojaznost 82, 85, 88–90
i mikrobiom 76, 77, 91–93, 117
Argerič, Marta 247–248
aromaterapija 59
aspirin 109, 119, 175, 264, 270
autizam 31–32, 77, 196, 269
autoimuni poremećaji 79, *videti:*
specifični tipovi
Bakterije 242, *videti :* mikrobiom
bakterije kože 223–224
Baras, Kolin 62
bezgranična svest 223–225, 253
biljna ulja 121, 123–124, 133, 134,
135
bipolarni poremećaj 258, 265–266
Blejk, Vilijem 252
Blekbern, Elizabet 167
blizanci 11–12, 29, 57
bolesti 2, 15, 30–32, 38, 257–267,
269–270, 272–273, 277–278,
281–282, *videti:* specifični uslovi i
ishrana 79–80, 130
Bomon, Vilijem 76
Celijačna bolest 47, 127
crevna flora, zdravlje creva, *videti:*
mikrobiom
Ćelijska inteligencija 212, 215–218,
272, 281
ćelijske funkcije
i bolest 215, 216, 217, 270–271
Darma 192–193

INDEKS

- darovita deca 247–249
Darvin, Čarls 73–74, 246, 247
demencija 119–120, *videti:*
    Alchajmerova bolest
    demetilacija 156, 159, 279
    i bolesti 258, 266, 279
    i stres, strah ili trauma 38, 51,
        145–146
    i toksini iz životne sredine 284
    i vežbanje/gojaznost 37–38,
        150–151, 155, 156, 157, 158, 159,
        259–260
    mapiranje i analiza metilacije –
    obrasci 66, 260
    teškoće u tumačenju 60
de novo mutacije 258
depresija 70, 91, 184, 190, 273–276
devet elemenata 216, 217
digestivni trakt 218–219, *videti:*
    mikrobiom
dijabetes 43, 88, 89, 130, 132,
    150–151, 259–260, 284, 285
Diki, Vilem 47
DNK 13, 48–49, 252–253, *videti:*
    epigenetski markeri; histoni;
    mutacije
DNK „otpad“ (nekodirajući DNK)
    277
mehanizam aktiviranja
    (uključivanja) 14, 48–49, 67–68,
        244
struktura i ponašanje 19–20, 27,
    28–29, 242–243, 245, 268–269
telepatski DNK eksperiment 226
DNK paradoks 268–276
Dorajsvami, Murali 180
dugovečnost 34

Džao, Liping 90
Džejms, Vilijem 91
Džozi Glosiez 145

Ejkin, Emili 79–80
emocije 65, 79, 88, 91–92, 107,
    186–207, *videti:* anksioznost;
    strah(-ovi); ljubav
emocionalna inteligencija 197–206
i meditacija 161–162
i mikrobiom 77, 91–93
i mršavljenje 156–157
i spavanje (san) 179–180
izbori 188–189
naučna pozadina 193–197
negativne emocije i njihove
posledice 188, 201–202, 203–205
objašnjenje odluka 189–193
pozitivni emocionalni inputi
    186–187
veza između roditelja i deteta
    69–70
empatija 169–170, 200–201
endotoksin 86, 87, 88, 89, 118
epigenetska analiza 158, 258–259,
    260, 266
epigenetski markeri 43, 44, 69, 73,
    248, 281–282
    i holandska „gladna zima“ i visina,
    istraživanje 41–43, 51, 157
    i razvoj fetusa i deteta 67–70
    i rizik od obolevanja 14, 43, 44,
        50–51, 257–259
    i subjektivna iskustva 222–225
osnovna nauka 13, 45–47
uloga u evoluciji 60–63, 73–74,
    236–237, 239–240
videti: meko nasleđe
videti: metilacijska epigenetika
    35–49
    za predviđanje rizika od bolesti
        281–282, 285
epigenom 13, 35–36, 64–66
epilepsija 72
EQ (emocionalni koeficijent)
    197–206

SUPERGENI

- Ešbi, V. Ros 241
evolucija 229–251
  brzina 230, 234–237, 249
  i kulture 237–238
  i pamćenje 50
  i povratne sprege 242–244
nasumičnost naspram
uslovljenosti 231, 232–235, 240,
243–244, 245–246, 251
svesna evolucija 231, 240–251,
254–255
svesti 230–231
uloga epigenetike 60–63, 73–74,
235–236, 240
uloga mikroba 75–76
uloga mutacija 56, 62–63, 73–74
uloga svesti (uma) 246–249
evolucija mozga 76
funkcije mozga 211–213,
218–221, 273
  i hranljivi sastojci 120
  i meditacija 161–162
  i mikrobiom 76, 77, 91–93
  i spavanje (san) 195, 262–264
zdravlje i razvoj mozga 29, 58–59,
199–200, 241, 266, 287, *videti:*
mentalno zdravlje; hrana za
mozak
Ferguson-Smit, En 42
fizička aktivnost, *videti:* vežbanje;
neaktivnost
FTO gen (gen za razvoj gojaznosti)
  64, 158, 260
- Gandi, Mahatma 214
geni i genom 11–15, 27–29,
246, *videti:* DNK; epigenetika;
epigenom; mutacije; supergenom
genetski uzroci naspram navika
29–32, 48–49, 257–259
  i mikrobiom 76, 77, 91–93
paradoks bolesti 268–276
- gluten 47, 122, 127–129
gojaznost 37–38, 51, 77, 90,
150–151, 258 *videti:* vežbanje,
dobijanje na težini; gubljenje
težine (mršavljenje)
- FMT 80–81
FTO gen (gen za razvoj gojaznosti)
  64, 158, 260
  i dijabetes 259–260
  i mikrobiom 76, 77, 91–93
  i spavanje (san) 173
  i vegetarijanska ishrana 43
  i vežbanje 150, 156–158
- Grinberg, Džeј 248
gubljenje težine (mršavljenje)
  87–88, 125, 156–157
  vežbe za mršavljenje 150
Guzela, Džeјms 30
- Hadza mikrobiom 79–80
Hantingtonova bolest 30, 277
hepatitis A 80
hipertenzija 89, 110, 130, 155
hipodinamija 126, 130, 150, 155,
187, *videti:* vežbanje
hipometilacija 278
histoni 43, 44, 74, 258
hodajući som 62
Hoks, Džon 238
Holandija
  glad i njene posledice 41–43, 51,
  157
  visina 38–41, 50–51
Holcman, David 263
holesterol 124
Holokaust, preživeli 145–147
homeostaza 212–215
hrana na bazi soje 121, 128–129,
130

INDEKS

- Imunosistem 50, 58–59
i ishrana majke u trudnoći 41–42, 43–44, 132, 260
i mikrobiom 75–77
i spavanje 179–180, 180–181
i stres roditelja/deka i baka ili trauma 38, 51, 146–147
i veza između roditelja i dece 67, 205
izbori, *videti*: način života
imunosistem 118, 220–221, 254, 259
i alergije 67–69
i ishrana 79–80
i meditacija 161–162
i mentalne bolesti 265–267
i mikrobiom 76, 77, 91–93
i stres 61, 137–139
kod dece 50, 67–69
Indijanci Pima 260
inhibitori histon deacetilaze 236, 279
Inicijativa za ličnu biološku transformaciju (SBTI) 168
ishrana i prehrana i trudnoći 38, 42–43, 46, 131, 259–260
ishrana i zdravlje Inuita 136
ishrana siromašna mastima 131
izmeštanje uma 222
- Jehuda, Rejčel 146–147
joga 154–155
pranajama tehnike 165–166
- Karcinom 48, 89, 98, 119, 217, 264, 277–285, *videti*: određene vrste i ćelijske funkcije 215–216, 272, 277, 279–280
i toksini iz životne sredine 278, 279, 282–286
lečenje karcinoma 22–23, 269, 278, 280
predviđljivost 264, 281–282
karcinom debelog creva/kolorektalni karcinom 130, 282
karcinom dojke 21, 130, 258, 264, 265
karcinom jajnika 130
karcinom jetre 283
karcinom pluća 270–272, 280, 283
karcinom prostate 284
Kaufman, Stjuart 92, 243
Kikolt-Glejzer, Dženis 61
koža 224–225
krave 51–55
kreativnost 216–217, 250
Kronova bolest 80–81
- Lamark, Žan-Batist 239
Lang, Karl 91–92
lečenje medikamentima 109–110
epigenetska terapija 236, 279, 285
lekovi za lečenje karcinoma 236, 279, 281
sredstva za spavanje 175
Lederberg, Džošua 76
Leonardo da Vinči 245
leukemija 279, 280, 285
Lič, Džef 79
limfom 279
- Lindlar, Viktor 131
Levi, Oto 182
- Ljubav 190–192, 205–207, 247
- Mantra meditacija 164–165
maršmelou eksperiment 104
masaža 177
masti, *videti*: masti u ishrani
masti u ishrani 122, 124–126
masne kiseline 119, 133–136
matične ćelije 36
matični mleč 235, 236

SUPERGENI

- meditacija 110, 160–172
zdravstvene blagodeti 160–161,
167–172
izbori 163–164
„izmeštanje uma“ 222
kontrolna lista rezultata 171–172
naučna pozadina 166–170
stres 140, 143–144, 166
tehnike 163–165, 222–223,
229–230
uspeh, motivacija 160, 161–163,
170–172
meditacija sa disanjem 165
mediteranska ishrana 120, 123
meko nasleđe 36, 37, 43, 239, 246
istraživanje visine Holanđana i glad
40–42, 44–46
naslednost memorijskih
sposobnosti 42–49
uticaj stresa, nasilja i traume 51,
145–146
uticaj toksina iz životne sredine
278, 279, 282–286
mentalno zdravlje i bolesti 36, 77,
167, *videti:* specifični uslovi
metabolizam insulina 82, 88, 89,
132
metilacija i metil-markeri 44–45, 52,
64–65, *videti:* epigenetski markeri
i alkoholizam 265
migracija ćelija kod fetusa 245–246
mikrobiom 20, 75–93, 238
i emocije 18, 91–92
i hronične bolesti 79–80
i ishrana 115–116, 131–132
i mozak 77, 78, 91–92
i vežbanje/gojaznost 80–81, 84,
86–90, 125, 158
kao ekosistem 82, 85, 223–224,
242
kod dece 84–85
Projekat ljudskog mikrobioma 78
razlike i varijacije 78, 82–83,
131–132
transplantacija crevne flore (FMT)
80–82
mikrobiom
i imunosistem 74, 77, 81–82, 90
i upala (zapaljenje) 77, 84, 85–90,
92, 115–116
obnavljanje 87, 104–105,
116–118
pregled 75–80
veličina 13–14, 76–77, 78, 85
mikroribonukleinske kiseline
(mikroRNK) 44, 66
Mini, Majkl 70
Mocart, Wolfgang Amadeus 248–249
mozaicizam 246
moždani udar 136
mravi 235
mudrost 211–212
multipli mijelom 236
multivitamini 119–120
mutacije 15, 56, 62–63, 73–74, 231,
258, *videti:* evaluacija; *specifične*
bolesti
muzički geniji 248–249
Način ishrane 114, 121–136, *videti:*
određena hrana, i hranljive
materije (nutrijenti)
holandska „gladna zima“ i njene
posledice 41–43, 51, 157
hrana čiji unos treba ograničiti ili je
treba izbegavati 116–117
i bolesti srca 30
i imunosistem 75–77
i mentalno zdravlje 125–126, 275
i mikrobiom 76, 77, 91–93
izbori 115–116
mediteranska ishrana 120, 123
naučna pozadina 131–132
objašnjenje odluka 117–131

INDEKS

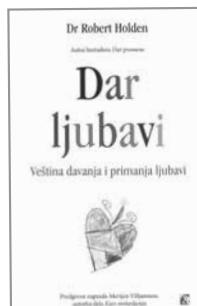
- uravnoteženost masnih kiselina 133–136
uticaj na kasnije generacije 38, 42–46, 49–50, 144, 282–283
vegetarijanska ishrana 123, 129–130, 135
način života 97–113, *videti:*
epigenetika; meko nasleđe
kontrolna lista rezultata 113
lična iskustva 18–19, 21–24, 101–102, 108–112
osnove i strategije 97–99, 104–108, 110–111
test zdravlja 99–101
uticaj i mogućnosti 17–18, 19–20, 23, 33–34, 37–38, 250, 269–273
nagrada 104, 106–108, 196
Najt, Rob 78
nasumičnost (slučajnost)
i karcinom 279–282
u evoluciji 223, 226, 231–234, 237, 240, 244, 250
neaktivnost 153, 154, 155, 228
Negovatelji obolelih od
Alchajmerove bolesti 61
nesanica, *videti:* spavanje
netolerancija laktoze 238
neurotransmiteri 91, 144, 274
Nikolas Hristakis 237–238
- Obuzdavanje nagona 198–199
odnosi (veze) 195–197, 206–209
empatija 200–201, 207
Odri Hepburn 42
oksitocin 195–197
Olson, Rendi 39–40
omega-3 masne kiseline 117, 119, 133, 134, 135, 136
omega-6 masne kiseline 122, 133, 134, 135, 136
Or, H. Alen 236
Orniš, Din 124–125, 167–168, 171
- Pamćenje 40, 50, 169–170, 213, 250, 263
Parkinsonova bolest 58, 284
Patris Kani 88
pčele 60, 235, 236
ponašanje i promene ponašanja 44–54, 57–60, 272, 275–276
pesticidi 284
Piterson, Kristin Tara 91
post 213–214
posttraumatski stres 146
povratna sprega 60, 240, 242–244
pranajama 165–166
pranajama meditacija 165–166
prebiotici 78, 88–89, 109, 116, 118
probiotici 77, 79, 88, 109–110, 118–119
Projekat ljudskog epigenoma 66
Projekat ljudskog genoma 29, 257
Projekat ljudskog mikrobioma 78
pseudomembranozni kolitis, *C. difficile*, 81
pšenični stomak 127, 129, *videti:*
gluten i osetljivost na gluten
PTSP (posttraumatski stresni poremećaj) 146
pušenje 73, 98, 105, 109, 265, 270, 280
- Rad
i ritam spavanja 179
i stres 141–142
nivoi fizičke aktivnosti 149–150, 155–156
radikalno fizičko i duhovno blagostanje 97–99, *videti:* način života
test 99
ratna iskustva 41, 45, 131, 138
ratna neuroza 47
razvoj fetusa 43, 44, 66, 241, 255
reumatoidni artritis 140

SUPERGENI

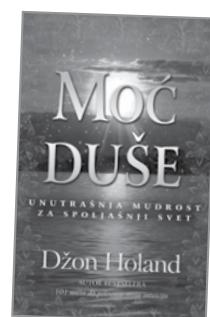
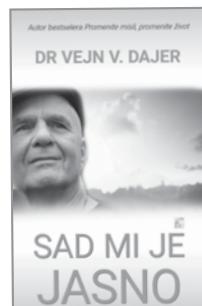
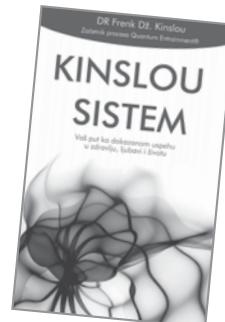
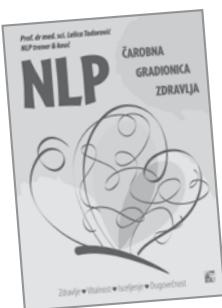
- riblje ulje 119
RNK 43, 44
Rumi 24, 228
- Samokontrola 198–199
samoprihvatanje 201–202
samospoznaja, emocionalna 205–207
san 173–185
faktori nesanice 172–174
gojaznost 172
i Alchajmerova bolest 176, 262–264
i gubljenje težine (mršavljenje) 125
i stres 183, 186
mogućnost izbora 174–176
naučna pozadina 179–182
tehnike za poboljšanje 176–179
seksualno ponašanje 195–197, 246–247
serotonin 91, 274–275
Sigel, Danijel Dž. 184–185
sindrom nadraženih creva 77, 127
sindrom propustljivih creva 86, 114, 117
sistemi samoorganizovanja 240–245, 251
Skiner, Majkl 36, 283, 284, 286
Slejper, E. J. 56–57, 62–63
sok od pomorandže 86
Spinoza, Benedikt de 233
srčane bolesti 30, 47–48, 61, 89, 124, 284, 285
i ishrana 123–124, 129–130, 135, 139
visina 33, 39–40, 45–46
sreća, *videti*: emocije
starenje 45, 167, 170, 173, 177, 181
statini 124
Stenden, Emili 63
strah/strahovi 51, 52–55, 194–195
- stres 137–148
epigenetske promene i njihove posledice 58–60, 65–66, 70–73, 155–156
i meditacija 139, 141, 166
i mikrobiom 76, 77, 91–93
mogućnost izbora 139–141
naučna pozadina 144–147
negativan uticaj na zdravlje 136–138, 155–157
smanjenje 137, 155
uzrok ili isceljenje 140–141, 156–157
supergeni 37–38
supergenom 13–15, 20, 242, 250–251
Supermozak (Čopra i Tanzi) 185, 240
suplementi (dodaci ishrani) 118–120
svest, *videti*: meditacija; um
- Šećer 117, 126–127
Šeldrejk, Rupert 53–55
šizofrenija 36, 42, 258, 265–266, 285
Šredinger, Ervin 92, 211
- TCF 80–82, *videti*: alergije
telomere 33, 61, 167
telomere i telomeraze 33, 61–62, 167–168
toksini iz životne sredine 278, 279, 282–286
transmasti 122, 124
transplantacija crevne flore 80–82
trigliceridi 265
Tven, Mark 52
- Ulja 121, 123, 124, 133, 134, 135, *videti*: masti u ishrani maslinovo ulje 121, 123, 124, 134, 135

- ulje lana 134
um i veza uma i tela 13–14, 33, 154, 211, 228, 229–230, *videti*: čelijska inteligencija; meditacija
devet elemenata za život 216, 217
i promene ponašanja 57–60
„izmeštanje uma“ 222
svesna evolucija 240–251, 255
um kao polje 225–229, 230–231
um kao evolutivna sila 249
upala (zapaljenje) i zagađenje
vazduha 284
i alkohol 103, 106, 109, 111
- Vakcine 270
vata 173–174, 176, 177
Vedington, Konrad 35
veganska ishrana 130–131
vegetarijanska ishrana 123, 129–130, 135
vežbanje 111, 149–159
hipodinamija i njene posledice 130, 150, 155, 187
- izbori 151–153
joga 154–155
mršavljenje 156–157
naučna pozadina 155–159
objašnjenje odluka 153–155
zdravstvene blagodeti 150, 154
vinklozolin 283
vitamini 119–120
vlakna (u ishrani) 78, 89, 109, 116
vreme neaktivnosti (zastoja) 153–155, 185
vreme za meditaciju, razmišljanje („in tajm“) 185
vreme za razonodu 185
- zasićene masti 121–122, 124, 125, 136
zavisnost 105, 110, 196–197, 265
zdravlje i razvoj dece 69–70, *videti*: razvoj fetusa; meko nasleđe
Zonenberg, Erika i Džastin 78–79
Želje 106–107

POTRAŽITE KOD SVOG PRODAVCA KNJIGA

POTRAŽITE KOD SVOG PRODAVCA KNJIGA

PRVA OUTLET KNJIŽARA U SRBIJI - LEO COMMERCE KNJIŽARA RIZNICA KNJIGA

Poručujte željene knjige putem sajta www.leo.rs ili nas posećujte direktno u
Ulici Mihajla Bandura 36 u Zemunu, u naselju Plavi horizonti.

Na više od 200 m² čeka vas izbor od 20.000 naslova izdavača iz zemlje i regiona.

Za više informacija pišite nam na info@leo.rs ili pozovite:
011/3752-625; 011/3752-626; 011/3752-627; 063/507-334

Knjižara „Riznica knjiga br. 2“
Mihajla Bandura 36
011/375-2626
063/517-874
Zemun

Knjižara „Riznica knjiga br. 6“
Gimnazijска 17
023/510-783
063/517-874
Zrenjanin

POSETITE NAŠ SAJT WWW.LEO.RS

Na sajtu vas čeka:

- veliki izbor knjiga iz svih oblasti
- aktuelni popusti na sva izdanja
- interesantne lavoske akcije sa ekstra popustima
- lavovski časopis
- besplatne vesti i novosti
- intervjuji sa autorima

**Leo.rs je prijateljski sajt, lak za korišćenje i pretraživanje.
Kupovinom preko Leo.rs uvek dobijate više**

- ✉ Prijavite se na lavovsku mejling listu da biste primali obaveštenja o novitetima i akcijama.
- ⌚ Poručite onlajn putem sajta: www.leo.rs
- ☎ Poručite putem telefona: 011/375-2625, 011/375-2626, 011/375-2627
- ✉ Poručite putem mejla: info@leo.rs
- 📱 Poručite putem SMS-a: pošaljite porudžbenicu na broj 063/517-874
- 📞 Poručite putem Vibera: pošaljite porudžbenicu na broj 063/507-334

DRUŽITE SE SA LEO COMMERCOM PUTEM DRUŠTVENIH MREŽA

Potražite nas na Facebooku:
LEO COMMERCE

Pratite nas na Twitteru:
www.twitter.com/LeoKomerc

Leo commerce je prvi izdavač iz Srbije koji svoja izdanja plasira i u digitalnoj formi, eBook formi. Spisak naslova koje možete da čitate preko tablet računara ili android mobilnih telefona dostupan je na sajtu www.leo.rs i na linku <http://www.leo.rs/e-izdanja.html>

Vaš Leo commerce

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Narodna biblioteka Srbije, Beograd

575.113

ЧОПРА, Дипак, 1947-

Supergeni : Iskoristite zadivljujuću moć svoje DNK da postignete dobro zdravlje, sreću i blaženstvo / Dipak Čopra, Rudolf E. Tanzi ; [prevod Jovana Subotić, Gordana Subotić]. - Beograd : Leo Commerce, 2016 (Novi Sad : Sajnos). - 296 str. : ilustr. ; 23 cm

Prevod dela: Supergenes / Deepak K. Chopra, Rudolph E. Tanzy. - Tiraž 1.000.

ISBN 978-86-7950-397-8

1. Танзи, Рудолф Е. [аутор]

а) Дезоксирибонуклеинска киселина

COBISS.SR-ID 224241420